

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

Анализа стања и потреба циљних група у вези интернет насиља према дјецу у Републици Српској

1. Идентификација врста и употреба непримјереног садржаја којем су изложена малољетна лица

Упркос многим предностима које пружа, интернет може бити извор неприкладних и штетних садржаја којима су дјеца изложена. Како бисмо осигурали заштиту дјеце од таквих материјала, важно је препознати који садржаји нису прикладни за њих и како се може сузбити њихова доступност.

Како бисмо дјецу заштитили од оваквих садржаја, важно је едуковати родитеље, наставнике и све који су укључени у бригу о дјецу о потенцијалним опасностима на интернету. Такође је кључно потицати развој технолошких алата који филтрирају неприкладне садржаје и омогућавају родитељима и старатељима да надзиру дјечије активности на мрежи. Подршка и сарадња заједнице, власти и онлајн платформи такође су од изузетне важности како бисмо осигурали сигурније дигитално окружење.

1.1. Ризици с којима се дјеца у сајбер простору суочавају могу се разврстати у четири подручја:

- **Неприкладан садржај** - Дјеца и млади могу наићи на неприкладан и незаконит садржај док траже нешто друго, кликом на везу у тренутној поруци, блогу или дијељењем датотека. Такође, могу тражити и дијелити неприкладан материјал или материјал који није прикладан њиховој доби. Оно што се сматра штетним садржајем разликује се од државе до државе; примјери укључују садржај који потиче злоупотребу опојних дрога, дискриминацију мањина, ризично понашање, самоубилачке тенденције, поремећаје исхране, насиље и слично.
- **Неприкладно понашање** - Дјеца и одрасли могу користити интернет за узнемиравање или чак искоришћавање других. Дјеца могу објављивати и дијелити увриједљиве коментаре и неприкладне фотографије, или могу украсти садржај и наштетити ауторским правима.
- **Неприкладан контакт** - И одрасли и дјеца могу користити интернет за проналажење дјеце или других младих особа који су рањиви, те се лако могу искористити. Основни циљ остваривања оваквог контакта јесте манипулација над малољетним лицем, како би

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

извршило неприкладне радње на интернету, користећи веб камеру или други уређај за снимање. Тај процес се често назива "врбовање".

- **Комерцијални ризици** - Ова категорија односи се на ризике кршења приватности података повезаних с прикупљањем и коришћењем података о дјеци. Дигитална безбједност је изазов за заједницу и прилика за ИКТ компаније, владе и цивилно друштво да сарађују на успостављању сигурносних принципа и практика. ИКТ компаније могу понудити цијелокупан низ техничких приступа, алата и услуга за родитеље, дјецу и младе, а прије свега треба направити производе који су једноставни за употребу, сигурни по дизајну и примјерени добру за њихов широк распон корисника. Додатни приступи укључују понуду алата за развој одговарајућих система за провјеру доби, који поштују права на приватност дјеце или ограничавају приступ дјеци и младима садржају који је неприкладан њиховим годинама. Сигурност дјеце и одговорно коришћење технологије морају се пажљиво разматрати и о њима се не смије мислити накнадно.

С обзиром на то да тренутно не постоје актуелни подаци о коришћењу интернета од стране малољетних лица на простору Републике Српске, у прилогу се налазе подаци истраживања која су спроведена на подручју цијеле Босне и Херцеговине.

Приложени подаци преузети су из истраживања под називом "Понашање и навике дјеце на интернету: ставови дјеце, родитеља и наставника информатике". Ово истраживање спроведено је у оквиру пројекта „Спојени и сигурни – према виртуелном окружењу сигурном за дјецу“, чију су реализацију подржали Oak фондација и Save the Children Norway.

Међу укупном популацијом (N=623), више од двије трећине дјеце на интернету има своју фотографију (68,7%), док једна трећина (31,3%) нема слику на интернету, а међу њима су и она дјеца која уопште немају интернет или немају профил на друштвеним мрежама (N=48). Интересантан је податак да у томе преовладавају дјечаци, од којих трећина (33%) пријављује да на интернету има своју фотографију. Четвртина дјевојчица (25%) такође сматра да је то нормално (ставити личну фотографију на свом профилу), док њих три четвртине (75%) каже да то не раде. Око једне половине дјеце јавно дијеле свој датум рођења (50,9%), од чега и дјечаци (51%) и дјевојчице (50%) подједнако партиципирају. Негдје око 40 (43,5%) дјеце дијеле информације као што су назив школе, при чему су такође дјечаци (52%) и дјевојчице (57%) подједнако заступљени у тој активности. Додатно дијеле и слике пријатеља (43,2%), те информације о томе шта им се свиђа (40,9%). Такође, свако треће дијете на интернету оставља свој „статус“ (33,5%), слике породице (32,9%), број

КЛИКНИ ГЛАВОМ

пријатеља (35,8%), те информацију о спорту којим се бави (34,8%). Свако четврто дијете учинило је доступним своју адресу становања. Адресу становања на друштвеним мрежама оставља четвртина анкетиране дјеце у школама (25%). Интересантно је да у томе преовладавају дјечаци (70%), док нешто мање од половине дјевојчица то исто ради (40%).

Интересантан је податак да чак петина (19%) ученика, који су изјавили да на друштвеним мрежама остављају своје фотографије, датум рођења, адресу становања, назив школе и слике своје породице, су уједно пријавили да им се 2-3 пута десило да добију поруке сумњивог садржаја од непознатих особа, за разлику од ученика који су изјавили да не остављају дате податке на друштвеним мрежама. Интересантно је да ученици који су изјавили да су више пута прихватили пријатељство непознатих особа на друштвеним мрежама, припадају оној групи ученика који изјављују да на друштвеним мрежама остављају своје фотографије, датум рођења, адресу становања, назив школе и слике своје породице.

Резултати показују да је свако друго дијете (48,5%) добијало поруке од непознатих лица. Нешто мање (43,3%) је прихватало непозната лица за пријатеља. Чак 27,8% дјеце се дописивало са непознатима, а 11,4% од укупне популације је пристало да се састане са непознатим лицима које су упознали путем интернета.

Резултати показују да се 14,2% дјеце на интернету представљало као нека друга особа, њих 10,3% је постављало фотографије других особа а да их претходно нису питали за одобрење. Додатно, 12,5% деце из укупне популације је давало коментаре о неког другој особи на начин који је могао повриједити ту особу, а једнак проценат их је отварао профил на име друге особе.

Сваком четвртом дијетету (26,3%) је објављена слика на интернету без питања. Сваком четвртом из групе дјеце са овим искуством (25,5%) то се десило три или више пута. Скоро свако пето дијете (18%) доживјело је да буде предметом уврједљивог коментара, а 37% њих је то искусило три или више пута. Затим, 17,3% деце је било предмет ругања, а 29% од тог броја се суочило са том ситуацијом три или више пута; 13,6% деце је трпило пријетње на интернету, а 28% од тог броја је то искусило три или више пута; те је 12% деце доживјело ситуацију у којој је снимак направљен против њихове воље дистрибуиран другима. Половини од њих то се десило два или више пута.

Наредни подаци преузети су из истраживања под називом “Анализа стања испуњавања обавеза даватеља приступа интернету у погледу заштите малољетника, прегледа међународне праксе и препоруке за унапређење регулаторног оквира у БиХ”, који је спровела Регулаторна агенција за комуникације БиХ.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

• **Приступ интернету** - дјеца у доби од 7-18 година за приступ интернету користе различите уређаје. Већина њих, уз остале уређаје, у ту сврху користи смартфон/мобилне телефоне. У доби 7-10 година девет од десет (87%) дјеце користи их да би било онлајн, што чине и скоро сва дјеца старијег узраста (95% дјеце узраста 11-14 и 97% узраста 15-18). Знатно мање дјеце истиче да за приступ интернету користи пријеносне и стоне рачунаре. Њихова употреба повећава се са доби дијетета (пријеносни рачунар: 19% доби 7-10, 31% доби 11-14 и 40% доби 15-18; стони рачунар: 18% доби 7-10, 26% доби 11-14 и 29% доби 15-18). Слиједи таблет, који чешће користе дјеца у доби од 7-10 него старија дјеца (22% доби 7-10, 16% доби 11-14 и 14% доби 15-18), па Смарт ТВ и, нешто рјеђе, конзоле, где нема добних разлика у коришћењу у те сврхе (16% и 8%).

• **Садржаји које дјеца гледају/прате/стављају на интернету** – подаци добијени анкетом о дјецци показују да, након што наврше 11 година, готово сви користе ЈуТуб веб страницу или апликацију (97% доби 11-14 и 99% доби 15-18), а она се широко користи код млађе дјеце - у доби 7-10 година слиједи је девет од десеторо дјеце (90%). У контексту најпраћенијег садржаја, подаци указују на то да дјеца најчешће прате ЈуТубере (шест од десет дјеце, тј. 60%). Игрице су најчешћи омиљени садржај дјецци у доби 11-14 година. На рачунару, таблету или мобилном телефону, дјеца у доби 7-18 година стварају одређени садржај. Обично мијењају или уређују фотографије (61%) и снимају видео записе (53%). Девет од десет (85%) дјеце у доби од 7-18 година користи барем једну друштвену мрежу и/или страницу и/или апликацију за размјену порука. Њихова је употреба повећава са годинама, па их користи шест од десеторо дјеце доби 7-10 година (64%), девет од десет дјеце доби 11-14 година (91%) и скоро сви адолесценти (99%).

• **Вријеме проведено на интернету** - дјеца доби 11-14 година и адолесценти који свакодневно користе мобилни телефон свакодневно су на интернету, што није случај са делом млађе дјеце (7-10) (свакодневно онлајн: 61% доби 7-10, 80% доби 11-14 и 93% адолесцената). Подаци од дјеце показују да, током уобичајеног радног дана (када су прва смјена у школи и када није онлајн настава), дјеца у просјеку уз мобилни телефон проведу два и по сата и да, сходно томе, у просјеку два и по сата буду онлајн. Родитељи у поређењу с дјецом процјењују да она, у просјеку, више времена проводе користећи мобилни телефон/смартфон и буду на интернету. Што су старији, то дуже времена проводе уз информацијско-комуникационе технологије, јер се коришћење телефона и вријеме проведено на мрежи повећава са годинама.

• **Правила од стране родитеља у вези са коришћењем интернета** – подаци показују да су најчешће правила успоставили родитељи дјеце доби 7-14 година (90% родитеља дјеце доби

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

7-10 и 82% родитеља дјеце доби 11-14). То је нешто рјеђа пракса код родитеља дјеце доби 4-6 година (72%), а половина је присутна код родитеља адолесцената (56%). С обзиром на учесталост приступа интернету и могућности коришћења, најмањи део родитеља дјеце у доби 0-3 године сматра да постоји потреба, те поставља правила о његовој употреби (41%). Родитељи углавном постављају три врсте правила о коришћењу интернета: **она која се односе на врсте веб страница или апликација које дјеца могу користити, правила о томе с ким дјеца контактирају путем интернета и правила о томе колико времена проводе на интернету**. С порастом доби дјеце расте постотак родитеља који не прате дијете док је на интернету. Тако да скоро да нема родитеља који не надзиру боравак на интернету своје дјеце доби 0-10 година (4%), један од десет родитеља то не чини у доби од 11-14 година (11%), што се повећава на четири од десет родитеља адолесцената (37%). Најчешћи начини праћења зависе од доби дијетета. Тако да боравак у близини и редовна провјера шта дијете ради представља један од два најраспрострањенија начина за дјецу у доби 0-14 година, али је ријетко присутан као облик контроле адолесцената. Уз њега млађу дјецу (0-6 година) родитељи најчешће прате сједећи поред и гледањем или помагањем док је дијете на интернету, док је код старије (7-18 година) најчешће питају о томе шта раде на интернету. Код доби 7-10 година сваки трећи родитељ користи и провјеру историје прегледа након употребе. Инсталиране софтвере, те остале врсте надзора родитељи врло ријетко користе, без обзира на доб њихове дјеце. Скоро сви родитељи (90%) истичу да су некада разговарали са својом дјецом о томе како бити сигуран на интернету. Девет од десет родитеља дјеце доби 7-18 година наводе да су некад разговарали са својим дијететом о потенцијалним опасностима попут неприлагођеног садржаја на веб страницама, откривање/давање особних података на интернету, контакта с људима које не познају, итд.

2. Идентификација ризичних група

Приложени подаци преузети су из истраживања под називом "Анализа стања испуњавања обавеза даватеља приступа интернету у погледу заштите малољетника, прегледа међународне праксе и препоруке за унапређење регулативног оквира у БиХ", који је спровела Регулаторна агенција за комуникације БиХ.

Увид у графикон приказује да је постотна/бројчана заступљеност испитаника који друштвене мреже препознају као платформе на којима су дјеца најугроженија највећа (89,2%, тј. 33 испитаника), а потом су најзаступљенији ИСП-ови који су апликације за размјену порука у овом контексту перципирани као потенцијално најпроблематичније (67,6%, тј. 25 испитаника). Апликације за лајв стриминг 15 испитаника (40,5%) перципирало

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

је као сервис на којем дјеца најлакше могу бити угрожена на интернету, док су три испитаника (8,1%) изабрала опцију Друго. Пружатељи услуге приступа интернету изабрали су понуђене одговоре уз поједине коментаре.

Зависно од узраста дјеце и садржаја који се гледа на сваком од канала може бити доступан садржај који није примјерен узрасту дјеце. Путем било ког претраживача може се приступити неприкладном садржају. Различити узрасти дјеце могу бити угрожени на различитим онлајн платформама. Све платформе представљају потенцијалну опасност за свако дијете, али његова угроженост зависи директно о корисничким навикама, односно чињеници да ли користи или не користи поједину апликацију/друштвене мреже и сл. Када су у питању дјеца, мишљења смо да се сваки интернет сервис мора посматрати као потенцијална приетња.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

3.Процјена утицаја на жртве

Брзи развој дигиталне културе револуционизовао је начин на који комуницирамо, повезујемо се и изражавамо. Иако је ова дигитална међусобна повезаност донијела бројне предности, она је превазилазећи физичке границе такође обезбиједила простор за окрутност и злостављање. За разлику од традиционалног насиља, које је карактеристично за школе и локалне заједнице, електронско насиље проширило је свој дохват у виртуелни простор, појачавајући свој утицај на жртве.

Постоји ограничено знање о психосоцијалним ризицима повезаним са електронским насиљем и за насилнике и за жртве. Постојећа истраживања указују на снажну везу између малтретирања путем интернета и психосоцијалне неприлагођености, слично насиљу лицем у лице. Ефекти на психолошко стање младих добро су документовани у досадашњим истраживањима, наглашавајући потребу да се разумију карактеристике и ризици овог новог облика агресије. Циљ студија је да се повећа свјест о насиљу путем интернета, омогућавајући родитељима, наставницима и стручњацима за ментално здравље да развију одговарајуће стратегије, интервенције и превенције.

КЛИКНИ ГЛАВОМ

Симптоми депресије значајно су повезани са узнемиравањем на мрежи, са већом учесталашћу тежих форми депресије међу жртвама у поређењу са не-жртвама. Емотивни ефекти малтретирања путем интернета могу бити разорни, доводећи до поуземљења, конфузије, страха од одласка у школу, депресије, изолације, па чак и самоубилачких мисли. Стручњаци за ментално здравље су примјетили пораст броја клијената који се суочавају са проблемима у вези са коришћењем интернета. Отприлике 10% проблематичних случајева који дођу до професионалаца повезано је са узнемиравањем на друштвеним мрежама, при чему су жртве често млађе од 18 година.

Кад доживи насиље онлајн, особа може имати осећај да је сви нападају, чак и у властитом дому. Може се чинити као да нема излаза. Стручњаци из УНИЦЕФ-а кажу да последице дигиталног насиља могу трајати дуго и утицати на особу на разне начине:

Ментално — особа осјећа се узнемирено, постиђено, глупо, чак и љуто

Емотивно — осјећа се посрамљено или губи интерес за ствари које воли

Физички — умор (несаница) или симптоми попут болова у стомаку или главобоље.

Промјена у изгледу и понашању је први знак да нешто није у реду. Страх и узнемиреност узроковани злостављањем могу довести до поремећаја у исхрани и спавању, као и до наглих промјена расположења. Дијете постаје повучено и тајновито, а туга, плач, љутња, бијес, осећај срама и кривице осликавају дубоки емотивни проблем, који изузетно умањује његово самопоуздање. Проводи на мрежи више или мање времена него иначе или изненада напушта друштвене мреже. Изгледа забринуто, уплашено или љуто након активности на интернету које често сакрива. Сакрива идентитете особа са којима комуницира. У својим електронским уређајима посједује више различитих садржаја и контаката него прије. Повлачи се у засебне просторије када добије поруку или и-мејл и не дозвољава другима приступ његовим електронским уређајима. Лош успјех у школи и избјегавање школе и хобија.

Недостатак пажње и концентрације у школи узрокован стресом, несаницом или страхом може довести до пада школских оцјена и активности, избјегавања одласка у школу уз изговоре дијетета да се лоше осјећа, те изненадног напуштања хобија. Дјеца одједном примјетно губе контакт са својим досадашњим пријатељима и стварају нова пријатељства, а понекад се потпуно изолују од друштва. С обзиром на то да дјеца велики дио дана проведу у школи, важну улогу у њиховој заштити имају наставници. Промјене понашања у разреду које могу указати да је дијете жртва онлајн насиља, а посебно вршњачког су: видљива туга и избјегавање контакта очима, неконтролисани изливи бијеса и љутње,

**КЛИКНИ
ГЛАВОМ**

повлачење у себе и избегавање дружења са другом дјецом, која га често и исмијавају, слабији ангажман за вријеме наставе него прије, слабији школски резултати.

4. Идентификација постојећих рјешења

Прије самог подучавања дјеце о безбједности на интернету, потребно је образовати се и додатно информисати. Постоји много опасности повезаних са интернетом, којима су дјеца свакодневно изложена. Без потпуне слике о изазовима које интернет именује у дигиталном свијету, тешко је заштитити оне најрањивије, односно дјецу. Бити свјестан ових врста пријетњи може помоћи у заштити дјеце на интернету. Образовање такође омогућава родитељима, старатељима, али и образовном кадру да личним примјером укажу дјецу на сигуран начин употребе интернета.

Подучавање дјеце о дигиталној безбједности је важно, али такође је корисно поставити заштитне системе или уложити у алате за безбједност на мрежи. У данашњем дигиталном добу, где су дјеца све више изложена разним опасностима на интернету, додатни ниво безбједности онлајн присуства постаје неопходан. Срећом, постоје многи безбједносни алати и мјере који служе како би се дјеца заштитила од потенцијалних пријетњи.

Сегментом мобилне телефоније у Републици Српској доминирају: m:tel Босна и Херцеговина, ВА Телеком и ХТ Еронет. Осим у случају m:тела, чини се да се питање права дијетета да буде заштићено од искориштавања путем информатичких и комуникационих технологија не појављује у релевантним документима највећих мобилних оператера у РС-у. Како што је наведено у њеном Извештају о корпоративној друштвеној одговорности из 2011., ова компанија сарађује с организацијом Омбудсман за дјецу РС и Агенцијом за информационо друштво РС на пројекту безбједности дјеце на интернету. Конкретно, m:тел организује радионице за дјецу, родитеље и наставнике о ризицима на интернету и објавио је и дистрибуирао летке с информацијама о овом проблему. У оквиру овог пројекта, основан је едукативни интернет портал djecanainternetu.org

Ако дијете каже да је злостављано, са великом пажњом га треба саслушати, рећи му да за то није криво и дати му пуну подршку, а злостављање пријавити. У Босни и Херцеговини дигитално насиље се може пријавити, између осталог, Центру за сигурни интернет, Омбудсману за дјецу Републике Српске, Плавом телефону, а уколико је ријеч о порукама којима је угрожена ваша или безбједност вама блиске особе, потребно је о свему обавијестити полицију.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

5. Процјена законског оквира у Републици Српској

Заштита права дијетета представља много ширу категорију у односу на његову заштиту у онлајн сфери. С друге стране, за тумачење заштите права, слобода и интереса дијетета у дигиталном свијету, који је дубоко повезан са његовим стварним животом, потребно је поћи од свеобухватних стандарда за заштиту права дјецe, без дискриминације. У овом контексту као међународно релевантни документи неизбјегни су Конвенција УН-а о правима дијетета и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода. Почевши од важности међународног правног оквира, тј. докумената који га чине, постоји неколико међународних правних инструмената релевантних за Босну и Херцеговину у подручју заштите дјецe на интернету. Међународни правни инструменти који су релевантни за Босну и Херцеговину у подручју заштите су:

- Конвенција УН-а о правима дијетета
- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода
- Конвенција о сајбер криминалу
- Конвенција за заштиту појединаца у вези са аутоматском обрадом личних података (Конвенција 108)/Конвенција 108+
- General Data Protection Regulation
- Директива о аудиовизуелним медијским услугама

Конвенција УН-а о правима дијетета

Конвенција УН-а о правима дијетета један је од референтних докумената у међународном правном систему који нормира заштиту права дијетета. Важност Конвенције произилази и из чињенице да је овај документ први правно обавезујући међународни инструмент и да садржи свеобухватне стандарде за заштиту права дјецe и да се примјењује на сву дјецу, без дискриминације.

Конвенција као свеобухватан инструмент различитих права, између осталог, регулише и сферу масовних медија, као платформу погодну за слободу изражавања, права на

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

информације, за промовисање интереса дијетета посредством квалитативно вриједних садржаја који доприносе њиховом развоју и сл, при чему се наглашава потреба за заштитом дјецe од материјала који могу угрозити њихову добробит.

У контексту заштите приватности дјецe уопште, па тако и на интернету, као једног од највећих изазова дигиталног доба, значајан је **члан 16** (прва и друга ставка) Конвенције, а који гласи: "Ниједно дијете не смије бити изложено произвољном или нелиценцираном уплитању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити нелиценцираним нападима на његову част и углед." Такође, важна је и друга ставка овог чланка, у којој се наводи да дијете има право на правну заштиту од таквог уплитања, што је врло важно и у контексту нарушавања његове приватности на интернету.

На важност медија у пласирању вриједних садржаја који доприносе развоју дијетета, указује **члан 17**. Овај члан "препознаје важну функцију медија у ширењу информација које позитивно утичу на дјецу и осигурава им приступ информацијама и материјалима од различитих националних и међународних извора, посебно оних усмјерених на промоцију њихове друштвене, духовне и моралне добробити и физичког и менталног здравља."

Одредбе члана 17 су значајне и у контексту заштите дјецe на интернету, обзиром на изразиту тенденцију преноса традиционалних медијских формата у модерне онлајн формате и податке који указује на нужност подстицања развоја и примјене одговарајућих упута за заштиту дјецe од материјала који штете њиховом развоју. Почевши од значаја дигиталног окружења за дјецу на 86. састанку Комитета за права дијетета усвојен је **Општи коментар бр. 25** о правима дијетета у вези са дигиталним окружењем. Коментар бр. 25 појашњава значај дигиталног окружења у контексту остваривања и заштите дјечијих грађанских права и слобода, укључујући право на приватност, недискриминацију, заштиту, образовање, игру и др. Такође, потврђује одговорност државе као примарног носиоца дужности у осигурању поштовања одредби УН-ове Конвенције о правима дијетета, укључујући поступак повремениог извјештавања Комитета о томе како су обавезе испуњене. Државе су дужне осигурати да сви субјекти чије активности утичу на дјецу из њихове надлежности испуњавају своје одговорности у вези с дјечјим правима.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода

Значај овог документа огледа се у чињеници да ова Конвенција право на слободу изражавања нормира као право које није апсолутно, јер његово остваривање подразумијева и одређене дужности и одговорности. Овакав приступ није у супротности са

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

основним демократским начелима, већ напротив онемогућава злоупотребу права на слободу изражавања. У том смислу примаран је члан 10 Конвенције. Прва ставка овог чланка показује да „свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу мишљења и слободу примања и преноса информација и идеја, без уплитања јавних овлаштења и без обзира на границе. Овај члан не спрјечава државе да траже радне дозволе од радио, телевизијских и филмских компанија“. Истовремено у другој ставци члана 10 Конвенције је јасно наведено да остваривање ових слобода укључује и обвезе и одговорности и у том смислу могу подлијегати формалностима, условима, ограничењима или санкцијама предвиђеним законом. Као и бројним другим међународним инструментима и овом Конвенцијом нормирано је право на приватност (чланак 8 – Право на поштовање приватног и породичног живота). Ова одредба је, такође, важна за заштиту права дјецe, нарочито у контексту интернета, као сфере у којој је нарушавање приватности један од најизраженијих и најпроблематичнијих изазова.

Конвенција за заштиту појединаца у вези са аутоматском обрадом особних података (Конвенција 108)/ Конвенција 108+ (Модернизована конвенција)

Заштита приватности и особних података нормирана је међународним правним прописима, као и прописима донесеним на разини држава. Босна и Херцеговина складно њеном уређењу нормативно је уоквирена позитивним правним прописима на национално-државној, ентитетској и интернационалној равни, кроз норме међународног права које су и формално саставни дио Националног правног система. Као једно од темељних људских права, право на приватност заштићено је првенствено међународним актима, Општом декларацијом о људским правима и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. Први обавезујући акт, донесен на међународној равни, који је важан у контексту заштите особних података је Конвенција за заштиту појединаца у вези са аутоматском обрадом личних података (Конвенција 108). Конвенција је јединствена у односу на друге међународне документе, јер је специјализована и искључиво се односи на заштиту података, по свом чланству потенцијално је глобална и предвиђа извршни механизам. Конвенција 108 је измијењена, допуњена и модернизована усвајањем Протокола о измјенама и допунама Конвенције (ЕТС 223) 2018. године. Текст Конвенције који укључује овај протокол зове се Конвенција 108+ или Модернизована конвенција. Босна и Херцеговина потписала је Конвенцију 108+ у јулу 2020. године.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

General Data Protection Regulation (GDPR)

Осим Конвенције 108+, у контексту заштите особних података значајан је документ под именом General Data Protection Regulation (GDPR) који је Европски парламент усвојио 2016. године, а примјењује се од 25. јуна 2018. године. Усвајањем и примјеном GDPR оснажена су права носиоца података, као и обавезе оних који обрађују приватне податке. Оснажују се надзорна овлашћења и могућности у контексту изрицања казни од стране релевантних тијела за заштиту особних података. GDPR не односи се изравно на БиХ јер није чланица ЕУ. Међутим, Споразумом о стабилизацији и придруживању БиХ је преузела обавезу усклађивања домаћег законодавства са правном стечевином ЕУ тако да се одређене обавезе нормиране Прописом односе и на усклађивање Закона о заштити приватних података БиХ са новим законодавством ЕУ о заштити приватних података.

Директива о аудиовизуелним медијским услугама

Један од међународних инструмената значајних у контексту заштите малољетника јесте ревидирана Директива о аудиовизуелним медијским услугама, чија значајност произилази и из обавезе БиХ према Споразуму о стабилизацији и придруживању да свој регулативни оквир и законодавство усклади с Правном тежином ЕУ и да га модернизује сукладно са актуелним трендовима на савременом медијском тржишту. Директивом (ЕУ) 2018/1808 Европског парламента и Вијећа од 14. новембра 2018. године о измјени Директиве 2010/13/ЕУ појачана је заштита дјецe од штетног онлајн садржаја на свим платформама. У том смислу важне су двије измјене одредби које се односе на заштиту дјецe:

- усклађивање стандарда заштите линеарних и нелинеарних аудиовизуелних медијских услуга (Члан 6а)
- проширење обавезе заштите малољетника на платформама за дијељење видеозаписа 42 (Члан 28.б).

6. Идентификација изазова и недостатака у постојећим приступима заштити дјецe на интернету

Брза експанзија овог облика насиља надмашује способност истраживача и органа за спровођење закона да иду у корак са њим. Органи реда се често осећају ограниченим у свом одговору осим ако се не ради о пријетњама смрћу, а наставници имају тенденцију да

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

буду реактивни, а не проактивни у рјешавању овог проблема које је све више присутно у образовним институцијама. Поред тога, многи људи настављају да потцењују озбиљност насиља и виктимизације, укључујући и дигитално насиље.

- Велики број родитеља, старатеља и самих младих особа у Републици Српској није довољно информисан о потенцијалним ризицима на интернету, као и о методама заштите и сигурног коришћења, што може довести до несигурности и повећаног излагања ризицима.
- Иако постоје одговарајући закони и политике за заштиту дјецe на интернету, њихова примјена може бити недовољна. Недостатак спровођења може отежати кажњавање оних који крше права дјецe на интернету.
- Недостатак финансијских средстава, кадра и инфраструктуре за спровођење едукативних кампања, истраживања и других иницијатива ограничава ефикасност заштите дјецe на интернету.
- Недостатак сарадње између владе, образовних институција, технолошких компанија, организација цивилног друштва и других релевантних актера може успорити напредак у развоју и имплементацији ефикасног приступа заштити.
- Медијска писменост је клучна вјештина у савременом дигиталном друштву, која се односи на способност појединца да критички анализира, разумије и користи различите медијске садржаје и технологије. Недостатак предмета посвећеног медијској писмености у школама у РС може имати негативан утицај на способност младих да се адекватно заштите и разумију информације на интернету.
- Приступ заштити дјецe на интернету можда нису довољно прилагодљиви различитим узрастима и потребама. Млађи корисници могу имати другачије изазове од старијих тинејџера.
- Разлика у техничкој писмености између дјецe и њихових родитеља или старатеља може отежати разумијевање и адекватну заштиту онлајн активности дјецe.
- Недостатак едукације наставника о онлајн ризицима и начинима заштите може ограничити њихову способност да пруже одговарајућу подршку ученицима.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

7. Идентификација могућности за унапређење постојећих приступа заштити дјеце на интернету

Важно је осигурати да млади људи имају приступ информацијама о својим правима и заштити на интернету, као и развијати медијску писменост међу њима. Ако у Републици Српској недостаје образовање или информисање о овим питањима, то може довести до проблема као што су дигитално злостављање или неадекватно коришћење личних података на интернету.

Неки од начина за унапређење приступа заштити дјеце на интернету могу бити:

- Државне институције могу радити на увођењу предмета медијске писмености у школе. Овај предмет обухвата основе дигиталне безбедности, заштите личних података и правилног понашања на интернету.
- Провести истраживања сличног карактера, којих је на простору Републике Српске веома мало, а која ће допринјети утврђивању чињеница и већој поузданости у закључивању о сигурности дјеце на интернету.
- Организовање радионица и обука за ученике, наставнике и родитеље о дигиталној безбједности и правима на интернету. Стручњаци из ове области могу пружити корисне информације и савјете.
- Покретање кампања путем медија, како би се младима скренула пажња на важност заштите на интернету.
- Организације цивилног друштва могу играти кључну улогу у пружању информација и едукацију младих о безбједности на интернету. Држава може подржати такве иницијативе и партнерства.
- Развој дигиталних платформи или ресурса које млади могу користити да би научили више о својим правима и заштити на интернету, ове платформе могу бити интерактивне и прилагођене различитим узрастима.
- Организација семинара или савјетовања за родитеље како би боље разумјели изазове и ризике које интернет може представљати за њихову дјецу, као и како да их заштите.
- Развити и дистрибуирати приручник за родитеље о правилном развоју дјеце уз кориштење ИКТ, уз јасна упутства гдје могу пронаћи више информација за поједине сегменте.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

- Укључивање образовних институција, као што су школе и универзитети, како би се интегрисале теме везане за дигиталну безбједност у наставне планове и програме.
- Развијање програма и ресурса који пружају подршку жртвама дигиталног злостављања или насиља, укључујући линије за помоћ, савјетовање и сигурне онлајн заједнице.
- Размјена искуства и најбољих пракси са другим државама и међународним организацијама које се баве сличним питањима како би се осигурала координисана и свеобухватна заштита дјеце на глобалном нивоу.

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

КЛИКНИ
ГЛАВОМ

Литература:

1. <https://nwb.savethechildren.net/sites/nwb.savethechildren.net/files/library/Izvjestaj-ponasanje-djece-na-internetu.pdf>
2. <https://nwb.savethechildren.net/sites/nwb.savethechildren.net/files/library/Eksploatacija-djece-na-internetu-april-2013.pdf>
3. <https://medijskapismenost.ba/cp/%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B4%D0%B0-%D1%98%D0%B5-%D0%B4%D0%B8%D1%98%D0%B5%D1%82%D0%B5-%D0%B6%D1%80%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%B4%D0%B8%D0%B3/>
4. Анализа стања испуњавања обавеза даватеља приступа интернету у погледу заштите малољетника, прегледа међународне праксе и препоруке за унапређење регулаторног оквира у БиХ

КЛИКНИ
ГЛАВОМ